

Culturele
ANBI

434ste concert
Donderdag 20 november 2025
20.00 uur

Marmen Quartet

Johannes Marmen, *viol*
Laia Valentin Braun, *viol*
Bryony Gibson-Cornish, *altviol*
Sinéad O'Halloran, *cello*

Foto: Marco Borggreve

Grote Zaal
Deventer Schouwburg

PROGRAMMA

Joseph Haydn (1732-1809)

Strijkkwartet in F, op. 50/5 (1787) *Der Traum*

Allegro moderato

Poco adagio

Menuett: Allegretto

Finale: vivace

Béla Bartók (1881-1945)

Strijkkwartet nr. 2, Sz. 67 (1915-1917)

Moderato

Allegro molto capriccioso

Lento

PAUZE

Garth Knox (1956)

Strijkkwartet (2023) *Secret Letters*

Over the waves (viol I)

Running (altviol)

Dream (and Jig) (cello)

Blessing (viol II)

Claude Debussy (1862-1918)

Strijkkwartet in g, op. 10 (1893)

Animé et très décidé

Assez vif et bien rythmé

Andantino, doucement expressif

Très modéré – Très mouvementé et avec passion

“The best performance of a Haydn quartet I have heard ...” schreef de Zweedse krant Dagens Nyheter over een uitvoering door het **Marmen Quartet**. In 2013 opgericht in Londen, wordt het jonge kwartet geprezen als een van de indrukwekkendste kamermuziekensembles van de laatste jaren. In ons land waren de musici o.a. te beluisteren in het Concertgebouw en bij de Strijkkwartet Biënnale in het Muziekgebouw aan 't IJ in Amsterdam, en bij het jaarlijkse strijkkwartetfestival in Zeist (de Zeister Muziekdagen). Toeval of niet, bij al deze concerten stond een kwartet van Haydn op het programma.

Het programma van vanavond voert ons van de begintijd van het strijkkwartet, toen het genre door **Joseph Haydn** als het ware werd gedefinieerd, naar de huidige tijd waarin **Garth Knox** de mogelijkheden verder verkent. In de tussenliggende pakweg tweeëneenhalve eeuw ontwikkelde het genre zich tot het *nec plus ultra* van de kamermuziek. Nog in Haydn's tijd leverde Mozart met zijn kwartetten een unieke bijdrage en na hem was het Beethoven, die het genre verregaand transformeerde en met zijn late werken zijn tijd ver vooruit was. Van die visionaire muziek ging voor componisten na Beethoven een bijna intimiderende werking uit, iets waar bijvoorbeeld Brahms last van had maar hem het componeren gelukkig niet geheel belette: hij schreef drie prachtige strijkkwartetten. Andere geliefde strijkkwartetten zijn die van **Claude Debussy** en Maurice Ravel, eenlingen in hun compositorische oeuvres maar fonkelende edelstenen. Echter pas een eeuw na Beethoven was het **Béla Bartók** die met zijn zes strijkkwartetten het genre weer een sterk vernieuwende impuls gaf.

Ook vandaag de dag is het genre springlevend. De ontwikkelingen zijn op de voet te volgen bij de Strijkkwartet Biennale in Amsterdam. Op 29 januari 2024 gaf het Marmen Quartet daar de Nederlandse première van het strijkkwartet *Secret Letters* van componist Garth Knox, bevolgen toegelicht en gepresenteerd door de componist in eigen persoon. Knox is altviolist en componist en is erg breed georiënteerd: hij speelde eigentijdse muziek in het Ensemble Intercontemporain onder leiding van Pierre Boulez en was lid van het fameuze Arditti String Quartet. Tegelijk is hij op de viola d'amore ook thuis in de barokmuziek en speelt hij middeleeuwse muziek op een fiddle. Als Ier die opgroeide in Schotland kent Knox ook de Keltische muziek door en door. Hij improviseert bovendien graag, wat misschien verklaart waarom zijn muziek ook door jazz-critici wordt gelauwerd.

Garth Knox over *Secret Letters*: 'Toen het Marmen Quartet me vroeg om een stuk voor hen te schrijven, bedoeld voor in een programma naast Janáček's *Intieme brieven*, was ik door het thema brieven meteen geïnspireerd. Maar in plaats van brieven aan een geliefde, zoals bij Janáček, stelde ik me geheime brieven voor, geschreven door de kwartetleden zelf en gericht aan elkaar, over de verborgen communicatie die doorlopend plaatsvindt in een kwartet maar waarover nooit openlijk wordt gesproken. De geheime brieven die ze aan en over elkaar schrijven worden voorgesteld door verschillende technieken die het schrijfproces imiteren, meestal met de strijkstok, en zo het geluid van de pen over het papier en de gedachten daarbij oproepen. De ambiguïteit van muziek is prachtig, en zo kunnen deze geluiden zeer expressief zijn zonder hun geheime betekenis te verraden.'

Eminente vertolkers leveren een bijdrage van nauwelijks te overschatten waarde bij de introductie van nieuwe muziek. Voor de strijkkwartetten van **Béla Bartók** waren dat het Waldbauer-Kerpely kwartet, dat diens eerste vier strijkkwartetten in première bracht, en het (Wiener) Kolisch Quartett, dat tekende voor de laatste twee.

Violist Imre Waldbauer en cellist Jenő Kerpely waren de nieuwe muziek met hart en ziel toegewijd. Zij formeerden in 1909 in Boedapest met twee collega's hun ensemble, met als belangrijkste doel het uitvoeren van de nieuwste strijkkwartetten van de toen nog volslagen onbekende Hongaarse componisten Bartók en Kodály. Het Waldbauer-Kerpely kwartet studeerde een jaar lang enkel en alleen op de eerstelingen van Bartók en Kodály. De introductie van deze twee werken, in maart 1910, was dan ook van het allerhoogste niveau.

De eerste buitenlandse tournee van het Waldbauer-Kerpely kwartet leidde naar Nederland, waar zij onder andere Kodály's eerste strijkkwartet in ons land introduceerden.

Bartók's fascinatie voor de boerenmuziek van het platteland, die hij in 1903 ontdekte na het afronden van zijn academische muziekstudies, was groot. Hij reisde naar de verste uithoeken om deze muziek te leren kennen en verkende afgelegen streken die op de huidige kaart van Europa in Hongarije, Bulgarije, Roemenië en Slowakije liggen. Zelfs Algerije bezocht hij voor dit belangrijke etnomusicologische werk. Bartók legde de boerenmuziek vast met een fonograaf en schreef deze uit in zijn notitieboekjes. Er groeide in hem een diepgeworteld respect voor deze muziek, die naar zijn idee van even grote waarde was als de soloconcerten en symfonieën

van de grote klassieke meesters. 'Boerenmuziek, in de meest strikte betekenis van het woord, moet beschouwd worden als een natuurlijk fenomeen [...] Het heeft een absolute artistieke perfectie in de kleinste vorm die [...] gelijkwaardig is aan die van een muzikaal meesterwerk van grote omvang', aldus Bartók. Bartók integreerde de geest van de boerenmuziek in zijn persoonlijke muzikale idioom.

Het Waldbauer-Kerpely kwartet speelde op 3 maart 1918 in Boedapest de première van Bartók's **Tweede strijkkwartet**, waarin 'echte' en door Bartók 'bedachte' volksmelodieën nauw verweven zijn met zijn persoonlijke stem. Met deze synthese demonstreerde hij dat vernieuwingen probleemloos gepaard kunnen gaan met behoud van en respect voor het verworvene uit het verleden.

Het eerste deel van het kwartet is een sonatevorm met drie thema's, die na hun introductie niet meer worden herhaald maar steeds opnieuw worden getransformeerd. De eerste viool introduceert het eerste en belangrijkste thema van twee stijgende kwarten en een dalende secunde. De karakteristieke kwarten zijn een duidelijke referentie aan de volksmuziek. In het snelle en ritmisch geprononceerde tweede deel is de invloed van die volksmuziek overal hoorbaar. Het kwartet besluit met een elegisch derde deel.

Joop Leijendeckers

Programmatoelichtingen en recensies

www.kamermuziek-deventer.nl

Volgende concert: maandag 8 december 2025

Severin von Eckardstein - piano

o.a. Debussy, De Falla, Schmitt, Skrjabin